

Âşık üretimi türkülerde insan haklarının işlenişi

Makbule Oral*

*Sorumlu yazar: İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Müzik Bölümü Türk Müziği Programı, İstanbul, Türkiye, Email: makbuleoral1@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9193-7533>

DOI 10.12975/rastmd.2021915 Submitted February 10, 2021 Accepted August 3, 2021

Özet

Bu çalışmada, insan haklarını konu alan âşık üretimi türkülerin ulaşılabildiği oranda tespit edilerek notaya alınıp şiir ve ezgi bütününde bir arada sunulması ve insan haklarının hangi açılardan, nasıl işlendiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. İnsan haklarını konu alan örnek yirmi âşık üretimi türkülerde insan haklarının kişi onuru, eşitlik, özgürlük (düşünme, ifade, din), adalet, demokrasi, eğitim hakkı, yaşama hakkı ve barış hakkı bakımından ele alındığı görülmüştür. Yaşadıkları çağın tanığı, halkın dili ve kulağı âşıklar türkülerinde, insan haklarını durum tespiti, özlem, istek, çağrı, umut, sitem, şikayet anlamında öğüt verici, ümit verici, eleştirel ve sorgulayıcı bir dille ele alarak işlemiş ve bildirmişlerdir. Araştırmada, konuya ilişkin arşiv ve kaynak taraması yapılarak elde edilen veriler betimsel olarak açıklanarak sonuçları bulgularda ortaya konulmuştur. Sonuç itibarıyla insan hakları sesli bildirisi niteliğindeki bu türkülerde, insan haklarını bilen kişiler yüceltilmiş ve kişinin olanaklarını gerçekleştirebildiği, bireylerin eşitçe, adilce, özgürce yaşayabildiği, demokrasi ve barışın egemen olduğu bir dünya talep edilmiştir.

Anahtar kelimeler

türkü, âşık, hak, özgürlük, insan hakları

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski olan müzik zamana, toplumsal yapı ve gereksinimlere göre oluşan, gelişen ve değişen bir süreç içinde tüm yaşam evrelerinde insanların hayatında olmaya devam eden en önemli sanatsal faaliyet alanıdır.

Yerleşik yaşam koşullarının etkisiyle değişen yaşam biçimleri farklı toplumsal yapıları, her toplumda kendine özgü kültürel değerleri var etmiştir. Toplumsal yapılar içinde özellikle inançsal, etnik, coğrafi farklılıklar kültürel çeşitliliğin oluşmasına etki ederken bu çeşitlilik kaçınılmaz olarak bir kültür ürünü olan müziğe de yansımıştır. Her birey/toplum kendi yaşam deneyimleri ve değerleri doğrultusunda kendi duygu, düşünce ve isteklerini müzik tarzları ile ifade etmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın temelini oluşturan yaygın kullanımıyla “Türkü” denilen geleneksel Anadolu sözlü halk müziği ürünleri, doğumdan ölüme her evrede Anadolu insanının yaşam biçimi ve beğenilerini, duygu ve düşüncelerini

dile getiren, hem beslediği hem de beslendiği toplumsal ve kültürel değerleri yansıtan bir müzik türü olarak öne çıkmaktadır. Bu anlamda türkülerin bir taraftan kültürün oluşumuna, gelişimine ve kullanımına katkı sağlaması diğer taraftan kültürel yapıyı yansıtması açısından oldukça önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Yansımacı görüşü müziğe uygulayan Alan P. Meriam “müziğin düzenleyici ilkeleri ne armonik dizilerin doğal özelliklerinden ne de insan zihninin evrensel niteliklerinden kaynaklanır, hangi toplumun içinde üretildiyse o toplumun temel kültürel kalıplarını yansıtır” (Meriam 1964:6, Ayas 2015:55’den) ifadesinde müzikte toplumun ve kültürün etkisini vurgular. Meriam aynı zamanda müziği “kültürel olarak anlam yüklü sesler içinde kalıplaşan bir etkinlikler, düşünceler ve nesnelere bütünü” (Meriam 1964:27, Erol 2009:25’den, Kaplan 2008:20’den) şeklinde tanımlayarak müziğin anlamının kültürel doku ile şekillendiğini belirtir.

Müziğin içinde üretildiği toplumun sosyo/kültürel yapısını yansıttığı ve anlamını bulduğu yaklaşımını türkülerin edebi ve müzikal dilinde, konu ve ezgi çeşitliliğinde görmek mümkündür. M. Öcal Oğuz, türkü tanımında, oluşumunda iki önemli unsur olan söz ve ezgi birlikteliğinin yanına üçüncü olarak kültür öğesini de katar. Ve "...türkünden söz açarsak önce halk şiirinden işe başlamak gerekiyor. İkincisi, türkü şiirdir ama çığırılan bir şiirdir. Yani bu şiirin bir ezgiyle, bir ritimle, bir makamla veya bir "hava"yla bir çığırıcı tarafından ses ve avaz kazanması gerekmektedir. Üçüncüsü bu şiir ve çığırma biçimi, içine doğduğu toplumun kültür kodları ile benimsenebilir bir uyumlulukta olmalıdır" (2010:58) diyerek türkülerde kültürün etkisi üzerinde durur. Bu bağlamda bir türkünün toplum tarafından kabul görmesi veya görmemesi kültür ile kurduğu bağ oranında şekillenir ve benimsenmesi, yaşatılması estetik değerinin ötesinde kültürel kodları taşıması ve buna paralel toplumda karşılık bulmasıyla mümkün olabilmektedir.

Türkü, geleneksel anlamda kendinden önceki nesillerden öğrenilerek yaşatılan sonraki nesillere aktarılan ve bu döngüyle asırlar boyunca varlığını koruyabilmiş şiir-müzik birlikteliğinden oluşan bir sözlü müzik biçimidir. İnsanların olumlu olumsuz her türden duygu ve düşüncelerini içermekle; sosyal, toplumsal ve kültürel değerleri taşımakla; insanlar arasında bağ kurarak iletişimi sağlamakla ve aidiyet duygusu uyandırmakla işlevsel bir öneme sahip olan türkülerin oluşumunda ve yaşatılmasında hem yaratıcı hem taşıyıcı kaynaklar olarak "Türkü yakıcılar" ve "Âşıklar" önemli yere sahiptir. Her iki kaynaktan yaşamış oldukları çağda, bireyi ve toplumu etkileyen ekonomik, politik, sosyal ve kültürel yaşantının sonucunda oluşan her olayı, her duygu ve düşüncüyü, doğa ile olan etkileşimlerini türkülerle ifade etmişlerdir ve bu yolla tarihe not düşmüşlerdir.

"Toplumların soylu ve güçlü oluşları onların topraklarından, tüfeklerinden değil bu tür sözlü halk kültürü örneklerinden anlaşılır" diyen halkbilimci Nejat Birdoğan türkülerin "kültürlerin yaşadığı sandık görevini de görmekte" (1999:9) olduğunu belirterek kültürel değerlerin yıllara meydan okuyarak korunup taşınmasında türkülerin önemli görev gördüğünü vurgular. Birdoğan, bir müzik eserinin halk müziği olabilmesinin belli koşulları olduğunu belirtir. Bu koşullardan ilkinin, halkın duyguları ve düşünceleri; ortak uğraş ve geçim yolları; uğradıkları ortak sıkıntıları ve kazandıkları

başarıları; ortak kahramanları; doğanın kendisi ve kimi doğa olayları; kimi hayvanlarla ilişkilerini ele alan sözlerle donanmış yalın, ancak içten gelen ezgiler olduğunu açıklar. Diğer önemli koşul olarak bu ezgi ve sözlerin ortak yaratımın ürünü olmasına yani "anonimlik" özelliğine vurgu yapar (1988:21). Her ne kadar bireysel üretimler olsalar da yöresel söz ve ezgi yapılarından etkilenerek halkın duygu, düşünce, sorun ve sıkıntılarını kendi üsluplarında dile getirmeleri ve halk tarafından benimsenmeleri gibi nedenlerle âşık üretimleri de türkü olarak kabul edilir.

Hayatı acısıyla tatlısıyla iyisiyle kötüsüyle yaşayan insan, dile getirdiği türkülerde içinde yaşadığı toplumun değerlerini olumlamakla kalmaz aynı zamanda bazı değerlere ve geleneklere karşı eleştirisini ve isyanını da yansıtır. İlhan Böşgöz, Türk folklorundan yola çıkarak folklorun bir işlevinin de "protesto" olduğunu belirtir. Türkülere yansıyan değerlerin ille de kurulu düzene destek veren, çoğunlukça kabul gören değerler olmadığını örneğin berdel geleneğini veya çocukla evlendirilen kızın ana babaya ilencini taşıyan türkülerin bir anlamda toplum değerlerine başkaldıran, ters düşen türküler olduğunu vurgular (2008:142-146). Gelenek, görenek, töre kapsamında uygulanan ve yaşamsal anlamda hak ihlali oluşturan bu tarz davranışların yanı sıra insan haklarına aykırı olabilecek bazı siyasi, ekonomik, inancaşıl davranış biçimleri de haksızlık ve adaletsizlik algısıyla türkülerde dile getirilmiştir.

Halkın yaşamışlıklarını yansıtmaları nedeniyle türküler bazen halkbilimci bazen âşık bazen bir türkü sever tarafından "Türkü hayatın ta kendisidir" sözüyle betimlenir. Buradan yola çıkıldığında acıdan üzüntü, keder ve endişeye; neşeden mutluluk ve coşkuya; öğütten övgü ve yergiyeye; sevgiden özleme; sebatan umuda; fedakarlıktan vefaya; sitemden öfke ve kızgınlığa; isyandan hak ve adalet arayışına; hoşgörüsüzlükten başkaldırıya; hoşgörüden bağışlamaya; iş gücünden iş birliğine; örf, adet, töreden inanca kısacası insanı ve hayatı ilgilendiren her duygu, düşünce ve davranış türkülere konu olur.

Bu konu zenginliğine paralel türkülerin ezgi ve ritim yapısı da oldukça zengindir. Türküler 2,3,4 zamanlı ana usuller 5,6,7,8,9 zamanlı birleşik ve aksak usullerden 21 zamanlı karma usullere kadar geniş ve zengin bir metrik/ritimsel yapıya sahip zeybek, karşılama, horon, bar, halay, deyiş,

semah gibi türlerden oluşan kırık havalar ile maya, bozlak, hoyrat, barak, gurbet havası, yol havası gibi türleri bulunan serbest ritmik yapıda uzun havalar ve serbest (uzun hava) ile kırık havanın bir arada kullanıldığı çeşitli form/tür, ezgi ve ritim yapısına sahiptir. Türküler ses örgüsü bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Ve yerel ezgi yapısına göre çoğunlukla Uşşak, Hüseyini, Tahir, Muhayyer, Kürdi, Hicaz, Hicazkar, Karcıgar, Saba, Rast, Nikriz, Segah vb. makamlara karşılık kullanılan yerel adlandırmalar ile Kerem, Bozlak, Garip, Kalenderi, Müstezet, Beşiri, Muhelif vb. dizilerden oluşur.

İnsan Hakları

İnsan hakları en yalın ifadeyle evrensel ölçekte insanların sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerdir. İnsan hakları, “İnsanların insan oldukları için, yani belirli özellikler ve olanaklar taşıyan bir türün üyeleri oldukları için, bazı hakları olduğu, yani belirli bir şekilde muamele görmeleri ve başkalarına böyle bir muamele göstermeleri gerektiği düşüncesidir” Kuçuradi, 2018:78).

İnsan hakları “insanın dil, din, ırk, renk, cinsiyet, sosyo-ekonomik ya da kültürel herhangi bir şarta ya da statüye tabi olmaksızın doğuştan sahip olduğu, insan varoluşunun ve doğasının özü olan insan onurunu koruyan, insanın maddi ve manevi gelişmesini sağlayan, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, evrensel üstün nitelikli ahlaki değerlerdir” (Nohutçu vd. 2015:8).

Kişi hakları ve özgürlükleri devletin doğrudan doğruya koruması ve güvence altına alması gereken haklardır. Temel hakları insanlara ne devletin ne de diğer insanların vermesi söz konusu olamaz. Devletin yapması gereken her bireyde insan haklarını korumak ve güvence altına almaktır. Yaşama hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, dilekçe hakkı, kişi dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği, konut dokunulmazlığı, seçme seçilme hakkı, düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, toplantı hak ve özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü kişi hak ve özgürlüklerindedir (Çüçen, 2018:75-90).

Tarihsel süreçte asıl gelişimi 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleşmiş olan insan hakları düşüncesini Anadolu’da 13. Yüzyılda öğreti bağlamında Hacı Bektaşî Veli ve Mevlana Celaleddin-i Rumi’de,

sanatsal bağlamda Yunus Emre’de, kurumsal bağlamda Ahi Evren’in kurduğu Ahilik teşkilatında görmekteyiz. Anadolu’da bu yüzyılda ve sonrasında özellikle inanç ve sanat aracılığı ile insan onuru ve değeri, insana sevgi ve saygı en yalın şekilde şiir ile, özdeyiş ile ifade edilerek ahlaki, sosyal ve kültürel çerçevede ele alınmış, öğrenilmesine ve uygulanmasına katkıda bulunulmuştur.

Bu bağlamda insanı sadece insan olduğu için insan olarak görme, birlik beraberlik, barış ve hoşgörü anlayışı Hacı Bektaş-ı Veli’de “Düşmanın dahi, insan olduğunu unutma”, “Hiçbir insanı ve ulusu ayıplayıp hor görme”, “İncinsen de incitme”; Mevlana Celaleddin-i Rumi’de “İnsan odur ki, incitmeye müstahak olanı incitmesin”; Yunus Emre’de “Adımız miskindir bizim/Düşmanımız kindir bizim/Biz kimseye kin tutmayız/Kamu alem birdir bize” (Murat, 2011:156-157); bir esnaf birliği kuruluşu olan Ahilik’te “Yaratandan dolayı yaratıkları hoş görmek” (Murat, 2011:256) şeklinde ifade edilir.

İnsan hakları, orta çağ Anadolu’sunda Hacı Bektaş-ı Veli’de “Adalet her işte Hakk’ı bilmektir” (www.ehlibeyt.org.tr); Ahilik’te “Hakka, hukuka, hak ölçüsüne riayet etmek”, “Hakkı korumak, hakka riayetle haksızlığı önlemek” (Murat, 2011:256-257) gibi ilkelerle hak, hukuk ve adalet vurgusu yapılarak toplumsal ve ahlaki bir düzen sağlanma yoluna gidilir, insan ve hakları öncelenir. İnsan hakları konusundaki bu anlayış gelenek halinde sonraki kuşaklara inançsal ve sanatsal bağlamda aktarıla gelmiştir. Özellikle yaşadıkları çağın tanığı âşıklar insan olma bilinci ile türkülerinde, insan haklarını işleyerek farkındalık sağlamada önemli bir misyon üstlenmişlerdir.

Anadolu’da insan yaşamına paralel, zengin bir geleneksel edebi-müzik kültürü birikimi oluşmuştur. Kaynağı ve temeli insan olan insan hak ve özgürlükleri de bu birikimin önemli konularından olmuştur. Bu bağlamda insan hakları ve eşitlik, adalet, özgürlük, demokrasi gibi kavramlar âşık üretimi türkülerde kimi bireysel, kimi toplumsal ve kültürel, kimi politik bakımdan ele alınmıştır.

Türkülerde “İnsan Haklarının Bilinmesi Anlayışı”

Ahmet Say, müzikal iletişim bağlamında müzik eserini “bestecinin insanlığa sunduğu bir bildiri” (Say, 2010:19) olarak ifade eder. Bu bağlamda yüzlerce yıllık bir geleneğin temsilcileri, halkın sesi, dili, kulağı âşıkların türküleri, halkı bilgilendirme, bilinçlendirme ve farkındalık oluşturmada birer bildiri niteliği taşımaktadır denebilir. Âşıklar türkülerde insan haklarını,

kimi istem ve çağrı kimi sitem ve eleştiri kimi sorgulayıcı ve öğüt verici bir dille işleyerek insanlığa sunmuştur.

Neşet Ertaş (1938-2012) “İnsan hakları hak olsun/Bu hakkı bilen çok olsun/Bütün silahlar yok olsun/Cehalet can dağlamasın” dizelerinde insan haklarını kavramsal olarak ele alarak insan haklarının hak olduğunu, bu hakkın herkesçe bilinmesi ve tanınması gereğini bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Neşet ERTAŞ

BENİM YURDUM (İNSAN HAKLARI HAK OLSUN)

Notaya Alan:
Makbule ORAL

İN SAN HAK LA RI HA K O L SU N BU HA K KI _ Bİ LEN ÇOK O L SUN BÜ TÜN Sİ LAH LARYOK O L SUN

Nota 1. “İnsan Hakları Hak Olsun”,
<https://www.youtube.com/watch?v=f-tUvDMciJU>

Âşık Nesimi Çimen (1931-1993) “İnsan haklarını hak bilen kişi/Özünden nur doğar yanar ateşi/Kamili taşlamak cahilin işi/Kemlerden kötülük hiç uzak değil” dizelerinde insan hakları kavramını

kişilerin dikkatine sunar ve özellikle insan haklarını bilen kişiyi, iyi ve ışık saçan olarak olumlayıp yüceltir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Aşık Nesimi ÇİMEN

AÇ KULAKLARINI DİNLE SEN BENİ (İNSAN HAKLARINI HAK BİLEN KİŞİ)

Notaya Alan:
Makbule ORAL

İN SAN HAK LA RI NI HAK Bİ LEN Kİ Şİ (SAZ) Ö ZÜNDEN NU R DO ĞA R YA NARA TE Şİ (SAZ)

Nota 2. “İnsan Haklarını Hak Bilen Kişi”,
<https://www.youtube.com/watch?v=T784xAH3Ro>

Türkülerde “İnsan Onuru”

İnsan haklarının temelini oluşturan insan onuru, doğuştan gelen ve insani insan yapan düşünme, konuşma, bilme, yapıp etme gibi yapısal ve hoşgörü, sevgi, saygı, adalet, eşitlik gibi etik değerlere işaret eder. Sözcük olarak kişinin kendine duyduğu saygı, şeref, haysiyet, izzetinefis; başka kişilerin gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, şeref, itibar olarak tanımlanan insan onuru (<https://www.tdk.gov.tr>), insanın, sırf insan olma özelliğinden dolayı saygıya layık görülerek muamele görmesi olarak tanımlanabilir. İnsanın özünden kaynaklanan onur, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 1. maddesinde

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar” (<https://www.ihd.org.tr>) şeklinde bildirilerek evrensel boyutu vurgulanır.

Şiirini William Shakespeare'in (1565-1616) yazdığı, çevirisini Can Yücel'in (1926-1999) ve müziğini Lütfü Gültekin'in (1949-) yaptığı “Değil mi ki” türküsünde inanç, ifade, özgürlük, emek ve insan onurunun göz ardı edildiği “Değil mi ki çiğnenmiş inancın en seçkini/Değil mi ki yoksullar mutluluktan habersiz/Değil mi ki ayak altında insanlığın onuru/Ezilmiş hor görülmüş el emeği göz nuru” dizeleriyle insanlığa bildirilir.

Söz: William SHAKESPEARE

Çeviri: Can YÜCEL

Müzik / K.Kişi: Lütfü GÜLTEKİN

DEĞİL Mİ Kİ
(DEĞİL Mİ Kİ AYAK ALTINDA İNSANLIĞIN ONURU)

Notaya Alan:

Makbule ORAL

♩ = 54

Nota 3. “Değil mi ki Ayak Altında İnsanlığın Onuru”,

<https://www.youtube.com/watch?v=FFEqXrm56rs>

Türkülerde “Eşitlik”

İnsan hakları düşüncesi göz önünde bulundurularak hazırlanan ve yürürlüğe konan çeşitli belge, bildiri, sözleşme ve anayasalarda eşitlik anlayışı öncelenir ve bütün insanların ayırım yapılmaksızın haklardan eşit olarak yararlanmaları gerekliliği belirtilir. İnsanın özündeki onurdan kaynaklanan ve tüm insanların sadece insan oldukları algısıyla inanç biçimleri, dilleri, renkleri, cinsiyetleri ne olursa olsun eşit oldukları düşüncesi hak anlayışının en önemli ilkesidir. Anayasamızın 10. maddesi, Evrensel Bildiri’nin 2. ve 7. maddelerinde vurgulanan eşitlik, türkülerde de işlenerek insanlığa bildirilir.

Âşık Veysel Şatıroğlu (1894-1973) “Beni Hor Görme Gardaşım” türküsünde insanların birbirine bir nazarla eşitlik ve kardeşlik anlayışıyla bakmasını dile getirir. Veysel, “Beni hor görme gardaşım/Sen altın sen ben tunç muyum/Aynı vardan var olmuşuz/Sen gümüşsün ben sac mıyım” dizeleriyle her insanın aynı özden var olduğunu ve doğuştan aynı özelliklere sahip olduğunu vurgulayarak bir insanın diğerinden daha aşağı veya yukarı olmadığını dolayısıyla herkesin eşit olduğunu bildirir. Veysel’in bu türküsü Everensel Birdiri’nin 1. maddesinde yer alan eşitlik ve kardeşlik anlayışının adeta sesli bildirisi niteliğindedir.

Söz-Müzik / K.Kişi:

Aşık Veysel ŞATIROĞLU

BENİ HOR GÖRME GARDAŞIM

Notaya Alan:

Makbule ORAL

♩ = 82

Nota 4. “Beni Hor Görme Gardaşım”,

<https://www.youtube.com/watch?v=vT5LaKbeeo>

Hukuksal ve insan hakları bağlamında bütün insanların ırk, dil, din, meshep, cinsiyet, siyasi inanç vb. bakımlardan yasalarca eşit olduğu kabul edilir. Bu anlayış, ahlaksal ve felsefi anlamda özellikle yaşanmışlıklar doğrultusunda ayrımcılığın yok olması ve insanlığın mutlu olması

amacıyla türkülerde de dile getirilmiştir. Ozan İsyani (1959-) “Sevgi ve mutluluk çok/İrk dil din ayrımı yok/İnsanların karnı tok/Bir dünya istiyoruz” dizelerinde insanların gereksinimlerinin karşılandığı eşit ve mutlu bir dünyayı idealize ederek bildirir.

Söz-Müzik/K.Kişi:

Ozan İSYANI

BİR DÜNYA İSTİYORUZ
(İRK DİL DİN AYRIMI YOK)

Notaya Alan:

Makbule ORAL

♩ = 95

Nota 5. “İrk Dil Din Ayrımı Yok”,

<https://www.youtube.com/watch?v=e8BbsaPXi4>

Türkülerde “Demokrasi”

Demokrasi egemenlik, özgürlük, eşitlik, çoğulculuk ilkelerine dayanan bir yönetim biçimidir (Çüçen, 2018, s:114). 1864 yılında bir söylevinde Abraham Lincoln demokrasiyi “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” (Tunç, 2008:1115) olarak tanımlarken “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” diyen Mustafa Kemal Atatürk de demokrasiyi “Bu prensibe göre, irade hakimiyet milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır” (Meydan, 2017, s:405) şeklinde tanımlar. Demokrasi aynı zamanda bir yaşam biçimi olarak kabul edilir ve demokratik yaşamı benimseyen toplumlarda insanlar birbirine saygılı ve hoşgörülü davranış biçimi geliştirir ki bu, insan haklarının en önemli ilkelerindedir.

Halkın demokrasi talebini kültürel anlamda en samimi ve gerçekçi şekilde halkın dili, kulağı olan âşıkların telinde ve dilinde görmekteyiz. Muhlis Akarsu (1948-1993) “Yollarımız ikilik ile barışmaz/İnsanların inancına karışmaz/Benlik yoktur kimse ile yarışmaz/Demokrasi nerde ise ordayız”, “İnsan haktır hak insandır biliriz/ Gönüllerde açar bizim gülümüz/Akarsuyum bacı kardaş hepimiz/Demokrasi nerde ise ordayız-İnsan hakkı nerde ise ordayız” dizeleriyle kişilerin inancına saygılı, ayrımcılığa karşı, insan haklarını bilen kişiler olarak demokrasiyi ve insan haklarını benimsediklerini bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Muhlis AKARSU

DEMOKRASİ NERDE İSE ORDAYIZ

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Nota 6. “Demokrasi Nerde İse Ordayız”,
<https://www.youtube.com/watch?v=fNwNLGgkmc>

Âşık Emin Düştü (1943-2016) “Üç güzel var birbirinden ayrılmaz/Cumhuriyet Demokrasi Atatürk/Yaşam felsefemdir yaşam gıdamdır/ Cumhuriyet Demokrasi Atatürk”, “Boş düşünce asla karın doyurmaz/İnsanlığı taraf tutup kayırmaz/Dini dili ırkı rengi ayırmaz/Cumhuriyet Demokrasi Atatürk” dizeleriyle Cumhuriyet,

Demokrasi ve Atatürk’ü hayatında ve yaşamında birbirinden ayrılmaz üç önemli unsur olarak betimler. Âşık bu türküde demokrasinin ve insan haklarının en önemli ilkesi olan insanları ayırmayan ve kayırmayan eşitlik anlayışına da vurgu yaparak insanlara bildirir.

Söz-Müzik:
Aşık Emîni Düştü

CUMHURİYET DEMOKRASİ ATATÜRK

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Nota 7. “Cumhuriyet Demokrasi Atatürk”,
https://www.youtube.com/watch?v=wzEW8_9Ep_A

Âşık Veli Canani (1946-) “Güneş gibi sıcak ay gibi berrak/Demokrasi Cumhuriyet Atatürk/İnsan yaşamına veriyor ferah/Demokrasi Cumhuriyet Atatürk”, “Düşmanlar korkudan gitti iflasa/Layık bu millete bu halka NASA/Hak adalet düzen kanun ve yasa/Demokrasi Cumhuriyet Atatürk”

dizelerinde Demokrasi Cumhuriyet ve Atatürk’ü insanlara ferahlık veren üç önemli unsur olarak betimler. Âşık türküde, bir taraftan halkın NASA’ya layık olduğunu işaret edip dolaylı olarak akıl ve bilim ile yol alınacağını ifade ederken diğer taraftan yasa, düzen, hak ve adalet vurgusu

Söz-Müzik:
Aşık Veli CANANI

DEMOKRASİ CUMHURİYET ATATÜRK

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Nota 8. “Demokrasi Cumhuriyet Atatürk”,
<https://www.youtube.com/watch?v=o59dM9qWmi0>

Türkülerde “Adalet”

Sözlük anlamı “Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması; Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” (<https://www.tdk.gov.tr>) olan adalet, insan hakları bağlamında “kişilerin temel ve diğer haklarının korunması talebi ve mevcut koşullarda gereklerinin, süreklilik olarak, ülkeler ve dünya düzeyinde gerçekleştirilmesi talebidir” (Kuçuradi, 2018:34). Hukukun ve insan haklarının temel ilkesi olan adalet, içinde eşitliği, adil olmayı, hakkaniyeti barındıran geniş içerikli bir kavramdır.

Adaletin sağlanamadığı, insan haklarının ihlal edildiği adaletsiz durumları gören, duyan, yaşayan âşıklar, türkülerinde genellikle adalet talebinde ve çağrısında bulunmuşlardır. Dertli Divani (1962-) “Yazık ki ne yazık dostlar geçip giden zamana/ Karanlıktan aydınlığa bir yol alınmaz oldu/Madem her şey insan için her şey insandan yana/Hani hak hukuk adalet nerde bulunmaz oldu” dizelerinde insanlık tarihinde insan hakları bağlamında hak, hukuk ve adalet anlayışında bir gelişmenin görülmediğini, yaşadığı çağda bu konudaki eksikliği ve adalet arayışını eleştirel ve sorgulayıcı bir dille işler.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Dertli DİVANİ

BİLİNMEZ OLDU (HANI HAK HUKUK ADALET)

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Nota 9. “Hani Hak Hukuk Adalet”,
<https://www.youtube.com/watch?v=u4rpv4LYzG8>

Âşık Ali Nurşani (1959-) “Ne ekme isterim ne de aşımı/Birazcık adalet isterim sizden/Bırakmazam ben bu işin peşini/Birazcık adalet isterim sizden”

dizelerinde ekmeekten ve aştan daha öncelikli saydığı adalet arayışını ve talebini bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Âşık Ali Nurşani

BİRAZCIK ADALET

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Nota 10. “Birazcık Adalet”,
<https://www.youtube.com/watch?v=5G6lpUPCjDQ>

Âşık Ali Ercan (1931-) “Adaletin bu mu dünya/ Ne olur yaşasak dünya/Kimine kavun yedirdin/ Bana acı şalak dünya”, “Kötülerinsin sen dünya/ İyileri öldüren dünya/Küçük bir yuva kurmuştum/ Acımadan yıktın dünya” dizelerinde sitemkâr anlatımla dünyaya seslenerek bazı insanlara

farklı imkanların sunulduğuna, dolayısıyla ayırım yapıldığına ve iyilerin değil kötülerin kayırıldığına işaret eder. Her dönem karşılık bulan bu türküde âşık, insan haklarındaki eşitlik ve adalet anlayışına aykırı bu durumun altını çizerek dünyada yaşanan bu tür haksızlıkları ve adaletsizlikleri bildirir.

Söz-Müzik/K.Kişi:
Âşık Ali Ercan

ADALETİN BU MU DÜNYA

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Nota 11. “Adaletin Bu Mu Dünya”,
<https://www.youtube.com/watch?v=e13WjJOhJP4>

Türkülerde “Özgürlük”

İnsanların doğuştan sahip olduğu ve herkes için eşit olması gereken haklardan biridir özgürlük, devredilemez. Kişinin başkalarına zarar vermeden dilediğini yapabilmesi olarak tanımlanan özgürlük, kişinin hiçbir siyasi otorite, kurum veya kişiden kısıtlama, baskı, engelleme olmadan kendi olanaklarını kendi tercihlerine göre belirleme ve gerçekleştirme bağımsızlığı ve hakkıdır (Nohutçu vd. 2015:6). Diğer taraftan kişi hukukun ve toplumun verdiği haklar ölçüsünde davranır. Bu durumda tam bir serbestlik demek olmayan özgürlüğün sınırı, bir başka insanın özgürlüğünün başladığı yerde biter (Çüçen, 2018:84-85).

Özgürlüğün tanınmadığı ve yok sayıldığı durumlarda insanın yaşama hakkı, güvenliği, dokunulmazlığı ve onuru kısacası insan hakkı söz konusu olamaz. Evrensel Bildiri'nin 5. maddesi “Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez” (<https://www.ihd.org.tr>). Anayasamızın 17. maddesinde kişinin dokunulmazlığı kapsamında “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz”, “Kimse insan haysiyetiyle

bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz”. Kişi hürriyeti ve güvenliği Anayasa'nın 19. maddesinde düzenlenmiş ve bazı haller dışında kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz, keyfice yakalanamaz, tutuklanamaz ve cezalandırılmaz (<https://www.tbmm.gov.tr>).

Herkes eşit ve özgür birer birey olarak özgürce inanma, düşünme, ifade ve yaşama hakkına sahiptir. İnsan hakları insanın kul değil, birey olması mücadelesinin bir sonucudur. Bu bağlamda Evrensel Bildiri'de (Md.4) bildirildiği gibi “Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz...” (<https://www.ihd.org.tr>). Güçlü olanın zayıf olana dayattığı, zayıf olanın boyun eğmek durumunda bırakıldığı özgürlük anlayışına aykırı kulluk anlayışı, âşıklarca türkülerde ele alınmıştır. Muhlis Akarsu “Gel gardaşım ayrı gezme/Kula kulluk yakışır mı/Zalıma boynunu eğme/Kula kulluk yakışır mı”, “Fırsat sizde bile bile/Dura dura döndük sele/Yirminci asırda hele/Kula kulluk yakışır mı” dizlerinde eleştirel bir dille, kişileri kulluk anlayışı karşısında birlik olmaya çağırarak kulluğun insana yakışmadığını bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Muhlis AKARSU

KULA KULLUK YAKIŞIR MI

Notaya Alan:
Makbule ORAL

GEL GAR DA ___ ŞİM A Y RI GE Z ME KU LA KU LLUK YA KI ŞI R MI (SAZ. _____)

Nota 12. “Kula Kulluk Yakışır mı”,
<https://www.youtube.com/watch?v=Een78Spd4M8>

Türkülerde “Düşünce ve İfade Özgürlüğü”

Temel hak ve özgürlüklerden olan “düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü”, Evrensel Bildiri'nin 19. maddesinde “Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır...” (<https://www.ihd.org.tr>) şeklinde bildirilir. Düşünce hakkı Anayasamızın 25. maddesinde “Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir” şeklinde düzenlenmiştir. İnsanın doğuştan sahip olduğu düşünebilme yetisini kullanabilmesi ve geliştirebilmesi için özgür olması gerekir. Bu hak engellenemez ve sınırlandırılmaz. İfade özgürlüğü ise Anayasamızın 26. maddesinde “herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya grup olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir”

(<https://www.tbmm.gov.tr>) şeklinde ancak bazı özel durumlarda sınırlandırılabilir koşuluyla düzenlenmiştir.

Düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü türkülerde ele alınan önemli insan hak ve özgürlüklerindedir. Âşık Mahzuni Şerif (1939-2002) “Bende bir insanoğluyum/Bırak beni konuşayım/Bir başım bir beynim vardır/Bırak beni konuşayım/Düşünüyüm danışayım”, “Senin dilin benim dilim/Yakışmaz insana zulüm/İnsanım hayvan değilim/Bırak beni konuşayım/Gene sana danışayım” dizelerinde kendi özelinden bütün insanlar adına, doğuştan gelen yapısal özelliğin gereği düşünme ve konuşma hakkını ve özgürlüğünü kullanabilme istemini ve çağrısını bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Aşık Mahzuni ŞERİF

BIRAK BENİ KONUŞAYIM

Notaya Alan:
Makbule ORAL

♩ = 63

1. BENDE BİR İN SAN O Ğ LU YUM BIRAK BE Nİ KO NU ŞA YIM BİR BAŞIM BİR BEY NİM VAR DI R
2. SE NİN Dİ Lİ N BE NİM Dİ Lİ M YA KIŞMAZ İN SA NA ZU LÜM İN SANIMHAYVAN DE Ğİ LİM

Nota 13. “Bırak Beni Konuşayım”,
https://www.youtube.com/watch?v=H-9cs_ez8KY

Türkülerde “Din-Inanç Özgürlüğü”

Din ve vicdan özgürlüğünün gereği olarak her insana, istediği dine inanıp inanmama, ibadet edip etmeme, din değiştirme gibi özgürlükler verilir. Bu çerçevede devlet dinlere saygılı ve eşit davranmalı, inançlarından dolayı insanlara farklı muamele etmemeli ve eşitlik ilkesini göz önünde bulundurmalı, insanların inandığı dinin gerektirdiği ibadetleri yapabilesini sağlamalı, din ve inançları devlet işlerine karıştırmamalıdır (Çüçen, 2018:87-88). Din ve vicdan hürriyeti Anayasamızın 24. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, herkes bu konuda hürdür. Kimse ibadet ve ayinlere katılmaya, dini kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, dini

inançları nedeniyle kınanamaz ve suçlanamaz (<https://www.tbmm.gov.tr>).

Âşıklar sanatsal iletişim yoluyla insanların dininde özgür olma hakkını bilmesine, sahip çıkmasına, buna göre muamele etmesi ve edilmesi anlayışına katkı sunmuşlardır. Sözlerini Sefil Pir’in (1926-1985) yazdığı ve Feyzullah Çınar’ın seslendirdiği “Dininde hür olsun hepsi vatandaş/Nedir bu vatanda Sünni Kızılbaz/El ele verelim olalım kardaş/O zaman ilerler bizim Türkiye” dizelerinde birlik çağrısıyla birlikte herkesin dininde hür olması gereği net, yalın ve açık bir dille bildirilir.

Söz: Sefil PİR (Fikret PİROĞLU)
K. Kişi: Feyzullah ÇINARİKİLİK KALKSIN BİRLİK OLSUN
(DİNİNDE HÜR OLSUN)Notaya Alan:
Makbule ORAL

♩ = 162

Dİ NİN DE HÜR O L SU N HE P Sİ VA TA NDA Ş (SAZ)

Nota 14. “Dininde Hür Olsun”

Türkülerde “Eğitim Hakkı”

İnsanların çevresini ve dünyayı anlayabilmesi, haklarını öğrenip kavrayabilmesi ve olanaklarını geliştirip insanlığa yararlı çalışmalar gerçekleştirebilmesi için eğitim ve öğretim şarttır. Eğitim hakkı, önemli bir insan hakkıdır, devredilemez. Evrensel Bildiri’nin 26. maddesinde “Herkes eğitim hakkına sahiptir...” (<https://www.ihd.org.tr>), Anayasamızın 42. maddesinde “Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz...” (<https://www.tbmm.gov.tr>) şeklinde düzenlenmiştir. Bu çerçevede yeterli ve donanımlı kurumlar yapılarak eğitimin herkese ulaştırılması ve bu konuda gereken fırsat eşitliğinin sağlanması devletin görevidir. Bir toplumda ve/veya dünyada ayrımcılığın yerine hoşgörü ve dostluğun, savaş ve kavga yerine barışın egemen olabilmesi ancak bireylerin, insan hakları ile desteklenmiş eğitim hakkından yararlanmaları ile mümkün olabilir.

Eğitim hakkı, kişilerin ekonomik, siyasi vb. nedenlerle eğitim hakkından yararlanamaması, sonucunda oluşan cehaletin olumsuz etkileri ve tersi durumda insanlığa yararları âşıklarca türkülerde dile getirilmiştir.

Âşık Ali Kızıltuğ (1943-2017), Âşık Kul Ahmet’in (1932-1996) “Bir Şah Olsam Hükmeyleşem Cihana” şiirinden etkilenerek kendi üslubunda söylediği “Gücüm yetse hükmeyleşem cihana/ Başta haksızlığı yıkarıdım ben/ İlim irfan yuvalarını kurardım/ Cehaleti kökten yakarıdım ben” dizeleriyle bir problem olarak gördüğü cehaletin yok olmasının ancak okulların açılması ve herkesin eğitim görmesi ile mümkün olacağını bildirir. Türkünün tamamında haksızlığın ve ayrımcılığın yıkılarak yerine hak, eşitlik ve hoşgörünün inşa edilmesi işlenir.

Aşık üretimi türkülerde insanlık haklarının işlenişi

Söz: Aşık Kul AHMET / Ali KIZILTUĞ
Müzik / K.Kişi: Ali KIZILTUĞ

HÜKMEYLESEYDİM CİHANA (İLİM İRFAN YUVALARINI KURARDIM)

Notaya Alan:
Makbule ORAL

Serbest

♩ = 82

İ LİM İR FAN YU VA LA RI NI — KU RAR DIM — (SAZ _____)

Nota 15. "İlim İrfan Yuvalarını Karardım",
<https://www.youtube.com/watch?v=IzXLHuPWf3Y>

Neşet Ertaş "Benim Yurdum" türküsünün bir dörtlüğünde "İsterim ki bu dünyada/Hiç kimse cahil kalmasın/Okusun ilmin kitabını/Cahilden akıl almasın" dizeleriyle dünyada cehaletin hakim olmaması için okumanın önemine vurgu yapar ve insanlığa bildirir. Eğitim hakkından

yararlanamamış bir âşık olarak Ertaş bu türküde, eğitimin varlığını ve yokluğunu "İlmedenler nurlaşıyor/İlmetmeyen körleşiyor/İlimle dünya birleşiyor/Söyle kine neden olmasın" şeklinde ifade eder.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Neşet ERTAŞ

BENİM YURDUM (OKUSUN İLMİN KİTABINI)

Notaya Alan:
Makbule ORAL

♩ = 115

OKUSUN İL_MİN Kİ TA_BI NI CA HİLDEN A KILA LMA SI__ N (SAZ _____)

Nota 16. "Okusun İlimin Kitabını",
<https://www.youtube.com/watch?v=f-tUvDMciJU>

Türkülerde "Barış Hakkı"

Bütün dünya insanların huzur ve refah içinde insanca koşullarda yaşayabilmesi ancak barış koşullarında mümkündür. Barış, kişinin değil kişilerin, devletin değil devletlerin, toplumun değil toplumların dayanışma içinde sağlayabileceği bir haktır. Bu anlamda küresel bir mesele olan dünya barışını sağlamak ve korumak, dolayısıyla insan haklarına saygıyı sağlamak için insanlığın işbirliğini gerekli gören Birleşmiş Milletler (1945) uluslararası bir kuruluş olarak bu ilke ve amaçlar doğrultusunda Türkiye'nin de dahil olduğu 193 üye ülke (wikipedia.org) ile faaliyet yürütmektedir. Anadolu'da siyasi bağlamda, milli mücadele yıllarında savaş meydanlarında olan bir önder olarak Atatürk, bütün dünyada barış istemi ve çağrısıyla "Yurtta barış dünyada barış" diyerek

evrensel barışın yanında olmuştur. Kültürel bağlamda, Atatürk'ün barış anlayışı doğrultusunda âşıklar, halkta farkındalık uyandıracak barış çağrıları yaptıkları türküler söyleyerek önemli görev üstlenmişlerdir.

Âşıklar, barış hakkını türkülerde dile getirerek insanların yaşaması çağrısında bulunurlar. Nesimi Çimen (1931-1993) "Nesimi der ki ey füze yapanlar/Acımasız zalim cana kıyanlar/Bırak ey yaşasın bütün insanlar/Barış güvercini uçsun dünyada", "Dostluklar kurulsun insanlar gülsün/Son bulsun savaşlar insan ölmesin" dizeleriyle savaşların son bulduğu, barışın ve dostluğun egemen olduğu, insanların mutlu yaşadığı bir dünya isteğini ve çağrısını bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Aşık Nesimi ÇİMEN

BARIŞ GÜVERCİNİ UÇSUN DÜNYADA

Notaya Alan:
Makbule ORAL

♩ = 114

BIRAK E Y YA ŞA__SI N BÜ TÜN İ__N SA N LA__R BA RIŞ GÜ__VER Cİ Nİ UÇ SUN DÜN YA DA (SAZ _____)

Nota 17. "Barış Güvercini Uçsun Dünyada",
<https://www.youtube.com/watch?v=jLTJPTfcjCU>

Âşık Ali Cemal (1941-2016) “Bu dünya doludur türlü nimeti/İnsanlığın barış huzur cenneti/ Yaşamaya gerek bunca serveti/Silahlar yaparak kâr demesinler” dizelerinde barış ve huzur cenneti

olarak tanımladığı dünyanın bütün insanları doyuracak, kucaklayacak ve mutlu edecek kadar zengin olduğunu, silahlar ve savaşlar yerine güzellikleri yaşamak gerektiğini öğütler.

Söz-Müzik/K.Kişi:
Aşık Ali CEMAL

**BÜTÜN İNSANLARDAN ARZUMUZ VARDIR
(İNSANLIĞIN BARIŞ HUZUR CENNETİ)**

Notaya Alan:
Makbule ORAL

♩ = 132

BUDÜNYA DO LUDUR TÜRLÜ_Nİ_ME Tİ İN SAN LI ĞIN BA RIŞ HU ZUR CEN NE Tİ

Nota 18. “İnsanlığın Barış Huzur Cenneti”,
<https://www.youtube.com/watch?v=ojks2XdqVm4>

Türkülerde “Hak Alma”

İnsanlar yaşamda duruma göre bazen boyun eğer bazen umut eder bazen de eleştirir ve sorgular bu insan halleri elbette ki bir kültür ürünü olan türkülere de yansımıştır. Bu bağlamda insan haklarının ihlal edildiği, engellendiği ve kısıtlandığı durumlarda âşıklar, kişilerin mücadelecisi tarafını

besleyerek hakların alınmasına yönelik umut aşılamalardır. Abuzer Karakoç’un seslendirdiği Âşık Seyrani’nin (1800?-1866) “Seyrani’yim hak tecelli olacak/Sanmayın ki dünya böyle kalacak/Kısa çöp uzundan hakkın alacak/Akıbet alınır öcümüz bizim” dizeleri bu amaca hizmet etmektedir.

Söz: Aşık SEYRANI
K. Kişi: Abuzer KARAKOÇ

**NESİNE SÖYLEYİM
(KISA ÇÖP UZUNDAN HAKKIN ALACAK)**

Notaya Alan:
Makbule ORAL

KI SA ÇÖP U ZUN DAN HAK KIN A LA CA _____ K

Nota 19. “Kısa Çöp Uzundan Hakkın Alacak”,
<https://www.youtube.com/watch?v=iDlrvBkwQ4>

Türkülerde “Hak-Kendini Bilme İlişkisi”

Yunus Emre’nin “İlim ilim bilmektir/İlim kendin bilmektir” anlayışının Anadolu’da başka çağda ve başka dillerde yankılanması bir tesadüf olamasa gerek. İnsan haklarının layığıyla gerçekleştirilmesinin temelde kendini bilmekten

geçtiği gerçeğini türkülere görmek mümkün. İnsanların hak, onur, özgürlük, eşitlik, adalet, hoşgörü ve barış algısına sahip olabilmesi özde insanın kendini bilmesinden geçer. Neşet Ertaş “İnsanlar kendini bilebilseydi/Dünyada haksızlık kavga kalmazdı/İnsan doğan yine insan ölseydi/ Belki de dünyada hayvan kalmazdı” dizelerinde bu gerçeği bildirir.

Söz-Müzik / K.Kişi:
Neşet ERTAŞ

İNSANLAR KENDİNİ BİLEBİLSEYDİ

Notaya Alan:
Makbule ORAL

♩ = 65

İNSANLARKENDİ Nİ _____ BİLEBİLSE YDİ _____ DÜNYA DA HAK SIZ LIK (SAZ) KA VGA O LMA Z DI _____

Nota 20. “İnsanlar Kendini Bilebilseydi”,
<https://www.youtube.com/watch?v=j3yMahbMMeQ>

Sonuç

Toplumun temel kültürel yapısını yansıtan türküler ile doğumdan ölüme her evrede Anadolu insanının yaşam biçimi ve beğenileri, duygu ve düşünceleri dile getirilmiştir. Söz, ezgi, ritim ve form/tür zenginliği ile pek çok konunun ele alındığı türkülerde, halkın dilek, temenni, istek, umut, özlem, çağrı, sitem, öğüt, hak arama, başkaldırı, sorgulama ve eleştirileri yer almıştır. Bunda, düşünsel ve biçimsel olarak gelenekten beslenen halkın sesi, dili, kulağı âşıkların büyük payı olmuştur. Âşıklar türkülerinde insan hak ve özgürlüklerini çeşitli yönleriyle ele alarak sanatsal iletişim yoluyla halkı hakları konusunda bilgilendirme, bilinçlendirme, farkındalık oluşturmada ve yaşadıkları dönem itibarıyla insan haklarında nerede olduğunu göstermede tarihi bir görev üstlenmişlerdir.

İnsan haklarını konu alan ve tespit edilebilen yirmi âşık üretimi türkünün notaya alınarak söz ve ezgi bütününde bir arada sunulduğu bu çalışmada, türkülerde insan haklarının ağırlıklı olarak onur, eşitlik, özgürlük (düşünme, ifade, din), adalet, demokrasi, eğitim hakkı, yaşama hakkı ve barış hakkı bakımından ele alındığı görülmüştür. Âşıklar türkülerde insan haklarını yaşananlardan yola çıkarak doğrudan ve/veya dolaylı anlatımla durum tespiti, özlem, istek, çağrı, umut, sitem, şikayet anlamında öğüt verici, ümit verici, eleştirel ve sorgulayıcı bir dille halka ve insanlığa bildirmişlerdir. Âşıklar aynı zamanda insan haklarının kişinin kendini bilmesinden geçtiğini ve kişilerin haklarını bilmesi, sahip çıkması uğrunda mücadele etmesi gereğini de türkülerde dile getirmişlerdir.

İnsan hakları sesli bildirisi niteliğindeki bu türkülerde, insan haklarını bilen kişiler yüceltilmiş ve insan haklarının özünü oluşturan kişinin olanaklarını gerçekleştirebildiği, insan değeri ve onurunun bilindiği, bireylerin eşitçe, adilce, özgürce yaşayabildiği, demokrasinin ve barışın egemen olduğu bir dünya talep edilmiştir.

İnsan haklarını konu alan türkülerin, insan hakları eğitiminde kullanılmasının amaca araçlık edeceği düşüncesiyle eğitimcilerin türkülerden yararlanmasını önerisiyle birlikte çalışmanın sonucunda kişilerin insan haklarını bilmesi ve farkındalığına katkı sunması açısından eski/yeni başka âşık üretimi türkülerin tespiti ve benzeri çalışmalarla paylaşımının önem arz ettiği görülmüştür.

Kaynakça

Ayas, Güneş.(2015). Müzik Sosyolojisi Sorunlar-Yaklaşımlar-Tartışmalar. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Başgöz, İlhan. (2008). Türkü. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Birdoğan, Nejat. (1988). Notalarıyla Türkülerimiz. İstanbul: Özgür Yayın- Dağıtım.

Birdoğan, Nejat. (1999). “Türkülerle Yaşayanlar/ Nejat Birdoğan’la Söyleşi”. Söyleşiyi yapan: Papirüs Kültür Sanat Dergisi 31: 6-10. İstanbul: Serler Matbaası.

Çüçen, A. Kadir. (2018). İnsan Hakları. Ankara: Sentez Yayıncılık.

Erol, Ayhan. (2009). Müzik Üzerine Düşünmek. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

<http://www.ehlibeyt.org.tr> (17 Kasım 2020).

<http://www.tdk.gov.tr> (Aralık 2020).

<https://tr.wikipedia.org> (19 Aralık 2020).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Maddeleri. (Aralık 2020). <<https://www.ihd.org.tr>>.

Kaplan, Ayten. (2008). Kültürel Müzikoloji. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Kuçuradi, İoanna. (2018). İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Meydan, Sinan. (2017). Türk Aydınlanması Akl-ı Kemal Atatürk’ün Akıllı Projeleri. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın.

Murat, İbrahim. (2011). Hacı Bektaş-i Veli’nin 14 Sırrı. İstanbul: Avrupa Yakası Yayıncılık.

Nohutçu, Ahmet ve Ahmet G. Kaya. (2015). İnsan Hakları ve Demokratikleşme Kuram ve Pozitif Hukukumuz. Ankara: Savaş Yayınevi.

Oğuz, M. Öcal. (2010). “Türkünün Aydınlar Arasında Yükselişi ve Düşüşü”. Türk Yurdu Dergisi 269, s. 58-61, Ankara: Evren Yayıncılık.

Say, Ahmet. (2008). Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Tunç, Hasan. ((2008). “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt. XII, S. 1-2, s. 1113-1132, 15 Aralık 2020. <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_42.pdf>.

T.C Anayasası Maddeleri. (Aralık 2020). <<https://www.tbmm.gov.tr>>.

Ekler

Ek1. Türküler Listesi

Not. Türkülerin internet link’lerine son erişim tarihi 25 Aralık 2020.

1. Neşet Ertaş “İnsan Hakları Hak Olsun”, <<https://www.youtube.com/watch?v=f-tUvDMciJU>>

2. Âşık Nesimi Çimen “İnsan Haklarını Hak Bilen Kişi”, Ses. Makbule Oral. <<https://www.youtube.com/watch?v=T784xAHN3Ro>>

3. Lütfü Gültekin “Değil mi ki Ayak Altında İnsanlığın Onuru”, <<https://www.youtube.com/watch?v=FfEqXrm56rs>>

4. Âşık Veysel Şatıroğlu “Beni Hor Görme Gardaşım”, <<https://www.youtube.com/watch?v=vVTsLaKbeeo>>

5. Ozan İsyani “İrk Dil Din Ayrımı Yok”, <<https://www.youtube.com/watch?v=e8BbsaPXxi4>>

6. Muhlis Akarsu “Demokrasi Nerde İse Ordayız”, <<https://www.youtube.com/watch?v=qVUuir-tICs>>

7. Âşık Emin Düştü “Cumhuriyet Demokrasi Atatürk”, <https://www.youtube.com/watch?v=wzEW8_9Ep_A>

8. Âşık Veli Canani “Demokrasi Cumhuriyet Atatürk”, <<https://www.youtube.com/watch?v=o59dM9qWmi0>>

9. Dertli Divani “Hani Hak Hukuk Adalet”, <<https://www.youtube.com/watch?v=u4rpv4LYzG8>>

10. Âşık Ali Nurşani “Birazcık Adalet”, <<https://www.youtube.com/watch?v=5G6lpUPCjDQ>>

11. Âşık Ali Ercan “Adaletin Bu Mu Dünya”, <<https://www.youtube.com/watch?v=e13WjJOhJP4>>

12. Muhlis Akarsu “Kula Kulluk Yakışır Mı”, <<https://www.youtube.com/watch?v=Een78Spd4M8>>

13. Âşık Mahzuni Şerif “Bırak Beni Konuşayım”, <https://www.youtube.com/watch?v=H-9cs_ez8KY>

14. Feyzullah Çınar 239, “Dininde Hür Olsun -İkilik Kalksın Birlik Olsun-”, Sönmez Stereo, Kaset. ty.

15. Âşık Ali Kızıltuğ “İlim İrfan Yuvalarını Karardım”, <<https://www.youtube.com/watch?v=IzXLHuPWf3Y>>

16. Neşet Ertaş “Okusun İlimin Kitabını”, <<https://www.youtube.com/watch?v=f-tUvDMciJU>> <<https://www.youtube.com/watch?v=1QRxUMRQbWQ>>

17. Âşık Nesimi Çimen “Barış Güvercini”, <<https://www.youtube.com/watch?v=jLTJPTfcjU>>

18. Âşık Ali Cemal “İnsanlığın Barış Huzur Cenneti”, <<https://www.youtube.com/watch?v=ojks2XdqVm4>>

19. Abuzer Karakoç “Kısa Çöp Uzundan Hakkın Alacak”, <<https://www.youtube.com/watch?v=iDrIvrBkwQ4>>

20. Neşet Ertaş “İnsanlar Kendini Bilebilseydi”, <<https://www.youtube.com/watch?v=j3yMahbMMeQ>>

The thematization/processing of human rights in folk songs composed and written by minstrels

Extended Abstract

This study aims to emphasize the organic connection of Turkish folk songs with both social life and social/cultural values. Additionally it aims to identify the folk songs composed by minstrels and related with human rights as much as possible, to note them, to present them in the entirety of a poem-melody and to examine how and in which ways these songs thematize and process human rights. In the oral cultural environment, the folk songs that were learned from previous generations, kept alive through tradition and have survived for centuries with this cycle, have had a functional importance in conveying and disseminating all kinds of feelings and thoughts, social and cultural values of people by establishing connections between people via artistic communication.

It is possible to see the approach by which music reflects the cultural structure of the society in which it is produced and finds its meaning in the literary and musical language of the folk songs, in the variety of subjects and melodies. In this context, the way of life and tastes of the Anatolian people in every stage of their lives from birth to death; from pain to joy, from love to rebellion, from traditions, customs, beliefs, to the pursuit of rights and justice, in short, every feeling, thought and behavior that concerns human beings found their expressions in folk songs.

“Folk song composers” and “minstrels” have an important place in the formation and survival of folk songs as resources with creative and carrier qualities. In the age they lived, both sources had written history by expressing every event that occurred as a result of the economic, political, social and cultural life that affected the individual and the society. In the context of human rights, concepts such as equality, freedom, dignity, justice and democracy are processed in the language and folk songs of minstrels and folk song composers. Especially the minstrels as witnesses of the age they live in, the language and the ear of the people, have undertaken an important mission in raising awareness of human rights in folk songs with the awareness of being human. As the incarnation of the saying “Those who make folk songs are mightier than those who make laws”, minstrels sang folk songs to inform/teach, raise awareness and enlighten the public. It is possible to understand how and to what extent human rights are perceived and implemented in Anatolia by following the traces of these folk songs.

In this study, in which the data obtained by scanning the archives and sources on the subject are explained descriptively, twenty work on human rights composed and written by minstrels were put into notes and presented in the entirety of lyric-melody.

As a result, it has been observed that folk songs processed and thematized human rights in terms of dignity, equality, freedom (intellectual/freedom of thought, expression, religion), justice, democracy, the right to education, the right to life and the right to peace. In their folk songs, the minstrels have highlighted human rights reported in terms of assessments, longing, request, appeal, hope, reproach, complaint in an advising, hopeful, critical and questioning language. Being not different from vocal declarations, these folk songs have demanded and called for a world where human rights and dignity are recognized, where people can fulfill themselves, individuals can live equally, justly, freely, democracy and peace.

Keywords

Turkish folk music, minstrel, right, freedom, human rights